

УДК 373.3:172.15(09)

Кузьменко В. В., Мусієнко В. С.*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано одне з найактуальніших питань сьогодення – формування готовності педагогів до патріотичного виховання дошкільників у системі післядипломної освіти. Розкрито значення понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «педагогічна майстерність» і «формування готовності педагогів до професійної діяльності». Висвітлено методи, форми і засоби патріотичного виховання дітей дошкільного віку. На основі аналізу джерельної бази окреслено основні критерії готовності до професійної діяльності педагога: педагогічна свідомість; самостійність емоційного позитивного ставлення до педагогічної діяльності; швидкість адаптації особистості в різних педагогічних ситуаціях; доцільність педагогічних дій; рівень сформованості педагогічних здібностей; володіння педагогічною технікою й технікою міжособистісного спілкування. Визначено сутність основних складових частин у системі підготовки вихователя до патріотичного виховання дітей: готовність, виховання, уміння, навички, мотивація, патріотичне виховання. Проаналізовано організаційно-педагогічні умови формування готовності педагогів до патріотичного виховання дошкільників і доведено, що підготовка вихователя до зазначеного виду діяльності є складною організаційно-педагогічною системою, яка забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок та умінь, професійної готовності педагога. Визначено, що в системі післядипломної освіти підготовки педагогів сформованість патріотичних почуттів, моральної сфери особистості педагога, усвідомленість базових цінностей педагогічної діяльності, володіння ефективними способами й засобами досягнення цілей патріотичного виховання, здатності до самовдосконалення в цій сфері є важливими складовими частинами готовності до патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Серед ефективних форм організації навчального процесу визначено такі: лекції-бесіди, лекції-консультації, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, наукові проблемні групи, дидактична гра, моделювання, дискусія, презентація, аналіз професійних ситуацій, кейс-метод, тренінги, комп'ютерне тестування.

Ключові слова: патріотичне виховання, готовність, готовність педагога, професійна майстерність, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, післядипломна освіта, форми, методи підготовки.

Загальновідомо, що якісне реформування вітчизняної системи освіти неможливе без удосконалення такої її складової, як післядипломна педагогічна освіта, основним завданням якої є підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Коли йдеться про підвищення кваліфікації, насамперед, маються на увазі якісні зміни в професійній компетентності педагога.

Сучасний етап розвитку педагогічної думки характеризується підвищеною увагою до питання патріотичного виховання дітей і, відповідно, ставить високі вимоги до фахової майстерності вихователя, здатного вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення й змінювати застаріле новим. Серед умов підвищення педагогічної майстерності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти особливої уваги заслуговує післядипломна освіта.

Зауважимо, що розвиток професіоналізму педагогів закладів дошкільної освіти є ефективним та дієвим за умови організованого підвищення кваліфікації, що характеризується неперервністю професійного розвитку фахівців, побудованого на принципах конкурентоспроможності, адаптивності та інтеграції, оптимізації системності, науковості, інноваційності, стимулювання, формування й підтримки позитивного психологічного клімату.

*© Кузьменко В. В., Мусієнко В. С.

Проблему готовності до професійної діяльності педагога досліджували вчені в різних галузях, серед них у педагогічній: О. О. Абдуліна, А. М. Алексюк, О. Г. Мороз (готовність до професійної діяльності), Г. В. Беленька, А. М. Богуш, Т. І. Поніманська (підготовка вихователів), Я. Я. Болюбаш, І. М. Богданова, І. А. Зязюн, Т. О. Ільїна, А. Ф. Линенко, І. П. Підласий, В. О. Сластьонін, О. І. Ярошенко та ін.

Мета статті – висвітлити особливості формування готовності педагогів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в умовах післядипломної освіти.

Теоретичний аналіз джерельної бази дав змогу нам уточнити значення понять «патріотизм», «патріотичне виховання», «педагогічна майстерність» і «формування готовності педагогів до професійної діяльності».

Відомі українські діячі вважають «патріотизм» психологічною властивістю людини соціально-історичного походження та суспільно-ідеологічного значення, що є комплексним утворенням у структурі її патріотичної свідомості й самосвідомості та формується на підставі почуття патріотизму. Емоційно-почуттєва складова як базова зумовлює головну функціональну спрямованість патріотизму – активізувати дії та вчинки людини на всебічний розвиток рідної країни та захист її інтересів, національних традицій людей, що живуть та працюють у її межах. Забезпечення патріотизму в структурі патріотичної свідомості людини доцільно починати з дошкільного віку на підставі виховання любові до рідної землі, оскільки цей період збігається з періодом формування свідомості дитини й почуття патріотизму в дітей та відповідає етапу раннього етнічно-територіального самоусвідомлення.

Сучасні вчені та педагоги-практики постійно уточнюють поняття «патріотичне виховання», спираючись на фундаментальні дослідження в галузі національної системи виховання.

Тлумачні словники дозволяють розглядати патріотичне виховання, як процес, змістом якого є любов до Вітчизни, відданість, гордість за її минуле й сучасне, прагнення захищати інтереси Батьківщини [3]. В одному з найвідоміших енциклопедичних видань патріотичне виховання трактується, як виховання любові до Вітчизни, відданості, прагнення своїми справами служити її інтересам [2, с. 282]. У цих визначеннях підкреслюється значення емоційно-чуттєвої складової, що виявляється через ставлення людини до навколишнього світу.

Державні документи, зокрема Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», одним із головних завдань виховання дітей визначають виховання в особистості любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей країни, її державного й соціального устрою, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища Батьківщини [4; 5]. Ефективність процесу патріотичного виховання залежить від педагогічної майстерності вихователя закладу дошкільної освіти.

Поняття «педагогічна майстерність» трактується, як комплекс особистісно-ділових якостей педагога, що гарантує продуктивність його діяльності та забезпечує ефективність взаємодії з усіма суб'єктами процесу освіти (дітьми, колегами, батьками). Головними ознаками професійної майстерності вихователя є вміння виховувати й навчати дітей, формувати в них позитивні риси особистості, розвивати їхні творчі здібності та нахили [6].

Педагогічна майстерність включає в себе професійні знання, педагогічну культуру, педагогічну техніку, педагогічний досвід, задатки, здібності, гуманістичну спрямованість, уміння, спілкування. Будь-яка майстерність, у тому числі й педагогічна, проявляється та вдосконалюється лише в діяльності, при чому особливістю педагогічної діяльності є те, що її результати помітні не відразу, а це може негативно позначитися на ставленні педагога до своєї праці. «Ткач уже через годину бачить плоди своєї праці. Сталевар через кілька годин радіє з гарячого потоку металу – це вершина його мрії, хлібороб

через кілька місяців милується колосками, жменюю зерна, вирощеного в полі... А вчителів треба працювати роки і роки, щоб побачити те, що він замислив; ні в кого так часто не гостює почуття незадоволення, як у вчителя...», – зазначав В. О. Сухомлинський [12].

Серед форм підвищення фахової майстерності педагогів із питань патріотичного виховання ефективними є педагогічні ради, індивідуальні та групові консультації, практичні заняття, моделювання, дискусія, презентація, аналіз професійних ситуацій, тренінг, підготовка доповідей на педагогічні ради, загальні батьківські збори, педагогічні читання, конференції з питань патріотичного виховання. З метою професійного зростання педагогічних працівників закладу дошкільної освіти важливо використовувати мультимедійні засоби та інтерактивні технології: електронні підручники, посібники, навчальні програми, бази даних електронної бібліотеки, інтернет [9].

Підготовка педагогів до професійної роботи – це досить складний і тривалий процес. Зокрема, у дослідженні А. Ф. Линенко структура готовності до педагогічної діяльності складається з факторів особистісних і процесуальних. У цю модель включається педагогічна самосвідомість, ставлення, інтерес до педагогічної діяльності й потреба в ній, мотиви діяльності, педагогічні здібності, знання предмета й способів діяльності, навички і уміння, професійні якості педагога [6].

Формування готовності педагогів до професійної діяльності – це, перш за все, накопичення знань, умінь і навичок практичної діяльності. Формування готовності вихователів до патріотичного виховання спрямовано на підготовку їх до раціональної й досконалої діяльності.

Ефективність виховання любові до Батьківщини в дошкільників залежить від створення оптимальних умов для фахового зростання; систематичного ознайомлення вихователів з досягненнями психолого-педагогічної науки з метою підвищення свого наукового рівня; вивчення та впровадження кращого досвіду роботи з формування почуття патріотизму в дошкільників; використання інноваційних технологій патріотичного виховання; постійного самовдосконалення, надання педагогу кваліфікованої допомоги як у питаннях теорії, так і в практичній діяльності, у підвищенні результатів його педагогічної праці; пропаганді знань серед батьків; здійснення наступності дошкільної і початкової ланки освіти [7].

У психолого-педагогічних дослідженнях розроблені основні критерії готовності до професійної діяльності педагога, а саме: педагогічна свідомість; самостійність емоційного позитивного ставлення до педагогічної діяльності; швидкість адаптації особистості в різних педагогічних ситуаціях; доцільність педагогічних дій; рівень сформованості педагогічних здібностей; володіння педагогічною технікою й технікою міжособистісного спілкування.

На нашу думку, готовність педагога до патріотичного виховання дітей дошкільного віку можна розглядати, як інтегровану професійну характеристику, що передбачає сформованість патріотичних почуттів, моральної сфери особистості педагога, усвідомленість базових цінностей педагогічної діяльності, володіння ефективними способами й засобами досягнення цілей патріотичного виховання, здатності до самовдосконалення [6].

Сформованість патріотичних почуттів педагога є передумовою його готовності до патріотичного виховання дітей. Іншими словами, вихователь, який сам не є патріотом, не спроможний здійснювати ефективний процес патріотичного виховання дошкільників. Отже, педагогу мають бути притаманні любов до Батьківщини, усвідомлення безперечної цінності своєї країни, віра в її майбутнє, спроможність безкорисливо радіти її досягненням, сприяти становленню й утвердженню її як правової, демократичної, соціальної держави; любов, повагу та доброзичливе ставлення до українського народу, досконале володіння державною мовою, ціннісне

ставлення до історії та культури власного народу, готовність до плідної праці на користь рідної землі, турбота про збереження природи країни та її багатств [9].

Надзвичайно важливим є формування в працівників освітньої галузі навичок самостійної роботи, яка починається з уміння аналізувати та самостійно оцінювати результати праці, а також з активізації внутрішнього стимулу до постійного поповнення знань. Це основа до виникнення професійного інтересу. Він є першою життєвою потребою для особистості, спонукає до оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями, викликає до реалізації своїх нахилів, здібностей. Із цієї метою вихователям доцільно систематично ознайомлюватися з психолого-педагогічною літературою, збирати відповідну інформацію з питання виховання любові до Батьківщини в дітей; вивчати досвід колег; поглиблено працювати над обраною темою, проблемою, проектом; брати участь у різних формах методичної роботи; активізувати пошукову діяльність; розробляти власні методики, дидактичні матеріали; готувати статті, реферати, доповіді.

Ефективність процесу патріотичного виховання дошкільників, безумовно, знаходиться в прямій залежності від використання педагогом розмаїття методів і форм педагогічної роботи, що є продуктивними для забезпечення процесу формування патріотичних почуттів у дітей. До ефективних видів діяльності належать сюжетно-рольові ігри; екскурсії вулицями міста до історичних пам'яток, місць, що мають патріотичне значення; зустрічі з ветеранами війни та військових дій; розгляд ілюстративних матеріалів читання та інсценування творів художньої літератури; зустрічі дітей з членами родини в закладі дошкільної освіти, проведення спільних з родинами виховних заходів, зокрема організація в дитячому садочку тижнів сім'ї; створення разом з дітьми альбомів «Моя родина», «Я українець», «Наша група», «Ми різні – ми разом»; розглядання малюнків, фотографій, перегляд відеофільмів про людські стосунки та ситуації патріотичного спрямування; інсценування подій та явищ з наступними елементами аналізу причин й наслідків дій, вчинків людей та моделювання варіантів поведінки людей у реальних життєвих ситуаціях; заняття з ознайомлення з характерними ознаками побуту українців (житло, одяг, предмети побуту, народна іграшка), народних ремесел (гончарство, вишивка, килимарство, лозоплетіння тощо), символів (верба і калина, вінок, рушник) тощо; заняття зі створення в групах закладу дошкільної освіти народознавчих куточків чи кімнат-музеїв героїчної слави; зустрічі з представниками різних професій; організація концертів художньої самодіяльності вихованців з виконанням ними пісень та віршів з патріотичної тематики; проведення з дітьми тематичних занять, зокрема з теми «Праця твоїх батьків» тощо [11].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що в результаті розвитку професіоналізму педагогів закладів дошкільної освіти очікуються такі індикатори змін: потреба в постійному поповненні спеціальних знань, необхідних фахівцям для реалізації завдань патріотичного виховання дітей; наявність сформованих мотивів та бажання здійснювати професійну діяльність; наявність професійних знань і практичних умінь та навичок; уміння вибрати доцільні види діяльності: методи, прийоми й технології патріотичного виховання; гуманістична спрямованість особистості педагога; активізація професійного потенціалу; готовність до особистісно професійних самозмін і самоствердження в професії.

Таким чином, можемо зробити висновок, що саме система післядипломної освіти має важливу увагу приділяти формуванню готовності педагогів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Творчо організована систематична робота в курсовий і міжкурсний періоди сприяє підвищенню фахової майстерності педагогів, стимулює їх до збагачення та ефективного використання професійних знань, допомагає аналізувати власну діяльність, самовдосконалюватися. У результаті матимемо духовно розвинену особистість, творчого вихователя, який спрямовуватиме зусилля на формування в дошкільників таких патріотичних почуттів: любов, повага,

турботливості до самого себе, до навколишнього світу, до людей, до Батьківщини, до національних цінностей.

Порушене в статті питання є багатоаспектним і потребує більш детального дослідження, яке може бути здійснене в подальших розробках.

Література:

1. Бех І., Чорна К. Національна ідея у виховному процесі школи. Програмно-виховний контекст. *Шкільний світ*. 2008. № 45 (461). 37 с.
2. Большая советская энциклопедия. М.: Советская энциклопедия, 1975. Т. 19. С. 282–320.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». *Освіта України*. К., 2001. С. 5.
5. Закон України «Про освіту». К.: Генеза, 1996. 36 с.
6. Линенко А. Ф. Професійна ідентичність в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя: теоретичний аспект дослідження. *Наука і освіта*. 2016. № 1. С. 72–76.
7. Матяшук В. П. Сучасне патріотичне виховання в школах України. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 384 с.
8. Мусієнко В. С. Трагування поняття «патріотизм» у літературних джерелах. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. Випуск 24. С. 15–20.*
9. Назаренко Г. А. Методика підготовки педагогів до патріотичного виховання учнів. *Школа*. 2011. № 4 (64). С. 8–13.
10. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді; Авт. колектив: Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. К., 2002. С. 244.
11. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 3: Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. 670 с.

Kuzmenko V. V., Musienko V. S.

FORMATION OF EDUCATION READY FOR PATRIOTIC EDUCATION OF KINDERGARTEN IN THE POSTGRADUATE EDUCATION SYSTEM

The article substantiates one of the most pressing issues of nowadays - formation of teachers' readiness for patriotic education of preschool children in the system of postgraduate education. The concepts of «patriotism», «patriotic education», «pedagogical skill» and «formation of teachers' readiness for professional activity» are revealed. Methods, forms and means of patriotic upbringing of preschool children are highlighted. On the basis of the analysis of the source base the basic criteria of readiness for professional activity of the teacher are outlined: pedagogical consciousness; independence of emotional positive attitude to pedagogical activity; speed of adaptation of personality in different pedagogical situations; expediency of pedagogical actions; the level of formation of pedagogical abilities; possession of pedagogical and interpersonal communication techniques. The essence of the main components in the system of preparation of the tutor for patriotic upbringing of children is determined: readiness, education, ability, skills, motivation, patriotic upbringing. Organizational and pedagogical conditions of forming of teachers' readiness for patriotic upbringing of preschool children are analyzed and it is proved that preparation of the tutor for the specified type of activity is a complex organizational and pedagogical system that provides formation in the personality of professional orientation, system of knowledge, skills and abilities. It is noted that in the system of postgraduate education of teachers the formation of patriotic feelings, moral sphere of personality of the teacher, awareness of the basic values of pedagogical activity, possession of effective ways and means of achieving the goals of patriotic education, ability to self-sustainability are self improvement age. Effective forms of organization of the educational process are determined.

Key words: patriotic education, readiness, teacher's readiness, professional skill, preschool children, institution of preschool education, postgraduate education, forms, methods of preparation.

Дата надходження статті: «17» квітня 2019 р.